Edrychwch ar The Plant Atlas 2020 am wybodaeth fanylach am y rhywogaethau a restrir isod.

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 – Adran 7 – Rhestrau bioamrywiaeth a'r ddyletswydd i gymryd camau i gynnal a gwella bioamrywiaeth.

Mae'r rhywogaethau sydd wedi'u rhestru yn y tabl hwn wedi'u cydnabod gan Lywodraeth Cymru fel rhan o restr o rywogaethau a mathau o gynefinoedd a geir yng Nghymru. Y mae'n ystyried bod y rhain o bwysigrwydd allweddol i gynnal a gwella bioamrywiaeth yn y wlad hon. Mae'r rhestr (rhestr A7) yn cael ei hadolygu gan LlC a Chyfoeth Naturiol Cymru ar hyn o bryd. Mae'n rhaid i awdurdodau cyhoeddus (ee, LlC, cynghorau) gymryd camau rhesymol i gynnal a gwella'r rhywogaethau a'r mathau o gynefinoedd sydd wedi'u cynnwys yn Adran 7, ac annog eraill i gymryd camau o'r fath. Drwy ddiogelu'r rhywogaethau a'r cynefinoedd hyn, gwella'r rheolaeth arnynt a chodi ymwybyddiaeth amdanynt, gobeithir y gellir cynnal amgylchedd natur gwydn yng Nghymru i'r dyfodol.

Y rhywogaethau Adran 7 yw'r rhywogaethau y mae Partneriaeth Natur Sir Gâr yn ystyried bod angen rhoi'r flaenoriaeth i weithredu yn eu cylch, ond mae rhywogaethau eraill wedi'u nodi ar gyfer gweithredu lleol, lle ceir ychydig o gofnodion, neu lle bo gan Sir Gaerfyrddin boblogaethau lle gellir helpu i warchod neu wella'r rhywogaeth drwy gymryd camau penodol.

Mae **cynefinoedd cysylltiedig** yn cyfeirio at y cynefinoedd Adran 7 perthnasol y rhoddir blaenoriaeth iddynt yng Nghymru.

RD. Pryce & KA. Pryce sydd piau hawlfraint pob llun.

* *Rhestr o Blanhigion Fasgwlaidd Data Coch ar gyfer Cymru*, Plantlife, 2008

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
Gentianella amarella ssp. *occidentalis* (*G. uliginosa*) **crwynllys y twyni**	• **Cynefin cysylltiedig:** planhigyn unflwydd ar dwyni'r arfordir a llaciau twyni, fel arfer ar dir agored neu mewn llystyfiant byr a gynhelir drwy bori, aflonyddwch neu lifogydd y gaeaf. • Statws presennol: **Rhestr Data Coch Cymru -** Bregus (Bregus ym Mhrydain) Wedi'i warchod o dan Atodlen 8 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Cofnodwyd planhigyn endemig yn y DU o 5 tetrad yn Sir Gaerfyrddin, dim ond 2 ar ôl 2000. Nid oes unrhyw gofnodion yn Sir Gaerfyrddin ers 2012. • Rhywogaeth sydd wedi'i chyfyngu i systemau twyni yng Ngogledd Dyfnaint, Gŵyr a Sir Gaerfyrddin. Er bod y boblogaeth yn Nhwyni Tywyn yn fach ac yn fregus iawn, ymddengys mai dyma'r fwyaf o'r holl boblogaethau, a'i bod felly'n bwysig iawn. • Hyd y 1980au yn Sir Gaerfyrddin, roedd y rhywogaeth yn hysbys yn Nhwyni Talacharn lle cafodd ei chofnodi ddiwethaf yn 1994 ac yn Nhwyni Tywyn ond, yn y blynyddoedd diwethaf, fe'i cyfyngwyd i'r hen helipad yn Nhwyni Tywyn. • Yn 2012 gwelwyd nifer o blanhigion hefyd ger targedau RAF mewn mannau lle nas gwelwyd mohonynt erioed o'r blaen, ond diflannodd y planhigion hynny ar ôl 2013 **Camau gweithredu cyfredol:** • Mae CNC ar hyn o bryd yn gweithio gyda'r Weinyddiaeth Amddiffyn ar grwynllys y twyni ym Maes Arfau Traeth Pen-bre. Mae adroddiad arbenigol gydag argymhellion wedi llywio'r gwaith rheoli ac adfer. • Yng Nghanolfan y Weinyddiaeth Amddiffyn Pentywyn mae CNC yn parhau â gwaith prosiect Twyni Byw ar y cyd â'r Weinyddiaeth Amddiffyn i adfer y cynefin lle cafwyd hyd i grwynllys y twyni ddiwethaf. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Yn lleihau'n barhaus. Wedi diflannu o Sir Gaerfyrddin o bosib? • **Bygythiadau:** • Llygredd gwasgaredig yn yr aer. • Yn agored iawn i gytrefu gan brysgwydd a llystyfiant bras. • Rheolaeth aneffeithiol o ran cadwraeth.	• Dylid cynnal arolwg blynyddol yn Nhwyni Tywyn ar safleoedd cafwyd cofnodion ohono yn y gorffennol. • Mae angen cynnal arolygon rheolaidd ar safleoedd lle cafodd ei gofnodi'n flaenorol yn Nhwyni Talacharn, a hefyd mewn cynefinoedd lle gallai fod yn bresennol.
Silene gallica gludlys amryliw	• **Cynefin cysylltiedig:** • Unflwydd mewn tir amaethyddol sydd wedi'i aflonyddu, yn bennaf ar gaeau âr ar briddoedd tywodlyd a graeanog (sy'n	• Edrych ar ymarferoldeb ailgyflwyno'r planhigyn ar safle addas ym Mhorth Tywyn, lle gellir rheoli'r safle'n ddiogel.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	asidig yn aml) ac ar waliau a thir gwastraff. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Bregus (Mewn perygl ym Mhrydain). Wedi'i gofnodi ar 8 safle yn Sir Gaerfyrddin, dim ond 1 ar ôl 2000. • Ei unig safle yn Sir Gaerfyrddin yw Harbwr Porth Tywyn. Roedd niferoedd y planhigion yn amrywio'n fawr o'r naill flwyddyn i'r nesaf, ond yn y blynyddoedd diwethaf bu gostyngiad cyffredinol mewn niferoedd (2015 - 33 o blanhigion yn blodeuo, 2017 - 3 phlanhigyn, 2019 - 17 o blanhigion) ac nid oes **unrhyw** gofnodion cyfredol o blanhigion. Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau • **Tueddiadau**: Mae'n ymddangos fel pe bai poblogaeth Sir Gaerfyrddin wedi ildio, ar ôl rhai blynyddoedd pan na chafwyd unrhyw reolaeth ar hyd y wâl uchaf lle cafodd ei chofnodi. Er bod y set hadau yn ddigonol i gynnal y banc hadau pridd mewn blynyddoedd da, mae'n annhebygol y bydd hynny'n wir mewn blynyddoedd gwael. • **Bygythiadau:** • Yn agored i gytrefu gan brysgwydd a llystyfiant bras • Rheolaeth wael ar safleoedd. • Diffyg rheolaeth angenrheidiol.	
Armeria Dianthus penigan y porfeydd 	• **Cynefin cysylltiedig:** Planhigyn unflwydd neu luosflwydd byrhoedlog ar safleoedd agored sydd wedi'u haflonyddu, fe'u gwelir mewn glaswelltir byr mewn porfeydd, ymylon ffyrdd ac ymylon caeau ac yn achlysurol ar dir gwastraff. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Bregus (Mewn perygl ym Mhrydain) Wedi'i warchod o dan Atodlen 8 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 Cofnodwyd ar 5 safle yn Sir Gaerfyrddin, 3 ar ôl 2000. Dim ond 1, efallai 2, sy'n bodoli bellach. • Yn y blynyddoedd diwethaf, cydnabuwyd tri safle y tu allan i erddi yn y sir, gan gynnwys safle newydd a ddarganfuwyd yn 2021 ger Hendy-gwyn ar Daf, lle darganfuwyd cyfanswm o 11 o blanhigion. Ni wyddys beth yw statws cyfredol safle Pinged gan nad yw wedi cael ei fonitro ers 2013. Gostyngodd y boblogaeth fechan ym Mhwll yr Hen Gastell, Llanelli, a ddarganfuwyd yn 2007 yn ystod y ddwy flynedd ganlynol ac roedd wedi diflannu erbyn 2010. • Mae gan GFGC had ar gyfer eu Banc Hadau – crëwyd swmp o hadau drwy amaethu. • **Tueddiadau:** Rhywogaeth braidd yn fyrhoedlog, a allai bellach fod wedi diflannu'n llwyr ar safleoedd hysbys blaenorol. Mae'n syndod bod *D. armeria* mor brin yn y gwyllt, oherwydd lle bynnag y caiff hadau eu hau ar dir graeanog neu agored, ymddengys ei bod yn amlhau ac yn ei chynnal neu ei lluosogi ei hun o'r naill flwyddyn i'r nesaf. • **Bygythiadau:** Aflonyddu cynefinoedd, llystyfiant bras yn gordyfu. **Camau Cyfredol:** • Ym mis Medi 2013, casglwyd ychydig o hadau dan drwydded o safle Pinged a'u trosglwyddo i GFGC i'w lluosogi *ex situ,* a bu hynny'n llwyddiant. Drwy brosiect ailgyflwyno mae planhigion wedi'u lluosogi wedi cael eu cyflwyno i safle lleol.	• Cysylltu â pherchnogion newydd Pinged i ailarolygu'r safle. • Ailarolygu safle Hendy-gwyn ar Daf.
Euphrasia rivularis effros y nant / effros yr Wyddfa	• **Cynefin cysylltiedig:** • Unflwydd yn ardaloedd creigiog yr ucheldir, mewn ardaloedd tryddiferu ac ar siliau creigiog gwlyb. • **Statws presennol:**	• Parhau i arolygu cynefinoedd posibl mewn ardaloedd cyffredinol lle ceir safleoedd hysbys. • Gwaith monitro arbenigol ar

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	Rhestr Data Coch Cymru - Mewn perygl (Bregus ym Mhrydain) Planhigyn brodorol o'r DU, gydag 21 o fân boblogaethau yn Sir Gaerfyrddin, pob un wedi'i chofnodi ar ôl 2000. • Yn Sir Gaerfyrddin, mae'r prif boblogaethau i'w cael ar laciau cyfoethog ar frigiadau craig galch garbonifferaidd Mynydd Du tua'r dwyrain at lethrau'r Hen Dywodfaen Coch i'r gogledd o Fan Caerfyrddin, o fewn yr ardal o'r sir sydd ym Mannau Brycheiniog. • Darganfuwyd poblogaeth newydd ar ymyl gogledd-orllewinol Mynydd Llanllwni yn 2014 sy'n cynrychioli 'carreg gamu' i'r poblogaethau agosaf nesaf yn Eryri. • **Tueddiadau**: Yn sefydlog mae'n debyg. • **Bygythiadau:** Ychydig o fygythiadau a geir mae'n debyg, ac eithrio o lygredd gwasgaredig yn yr aer ac mewn dŵr daear.	safleoedd hysbys.
Euphrasia montana (*E. rostkoviana* subsp. *montana, E. officinalis* var. *montana, E. officinalis* ssp. *monticola, E. montícola*) **torfagl mynyddog** 	• **Cynefin cysylltiedig:** Unflwydd ar ddolydd gwair sych yr ucheldir, dolydd gwlyb a ffeniau. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Bregus (Bregus ym Mhrydain) Cofnodwyd 2 safle yn Sir Gaerfyrddin ar ôl 2000 ond oherwydd problemau'n gysylltiedig â thacsonomeg ac adnabod planhigion, ni cheir rhyw lawer o wybodaeth am amlder a dosbarthiad ssp. montana. • **Tueddiadau:** Yn eithaf sefydlog, mae'n debyg. • **Bygythiadau:** Mae'n debyg mai ychydig o fygythiadau a geir ac eithrio o lygredd gwasgaredig yn yr aer. Yn dilyn cyhoeddi *BSBI Euphrasia Handbook*, ymddengys fod cytundeb ynghylch y dacsonomeg a'i bod yn sefydlog, gan roi cyfle i fod yn fwy sicr wrth adnabod y planhigyn.	• Gwaith monitro arbenigol ar safleoedd hysbys.
Euphrasia anglica (***E. officinalis*** **subsp.** ***anglica***) **effros Seisnig** 	• **Cynefin cysylltiedig:** Unflwydd ar ddolydd gwair, tir pori, gweundir, rhostir, rhodfeydd mewn coedwigoedd ac ati, ar dir cymharol isel fel arfer, ond yn cyrraedd ei lefel uchaf ym Mhrydain o 395m yn Sir Gaerfyrddin. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Bregus (Mewn perygl ym Mhrydain) Planhigyn brodorol y DU a gofnodwyd o 43 o detradau yn Sir Gaerfyrddin, a thua 25 wedi'u cofnodi ar ôl 2000. • Yn eithaf cyffredin ac i'w weld yn fynych yn lleol ar laswelltir asid heb ei wella, ac ar lwybrau mewn coedwigoedd yn neuparth dwyreiniol y sir. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Yn eithaf sefydlog, mae'n debyg. • **Bygythiadau:** Mae'n debyg nad yw dan fygythiad.	• Gwaith monitro arbenigol ar safleoedd hysbys.
Gymnadenia densiflora tegeirian pêr y gors 	• **Cynefin cysylltiedig:** Llaciau twyni arfordirol yn bennaf gydag ychydig o boblogaethau bach ar laswelltir mewndirol cyfoethog heb ei wella • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** -Diffyg Data (Diffyg Data ym Mhrydain) Mae'r rhywogaeth ehangach wedi'i chofnodi o 23 tetrad yn Sir Gaerfyrddin, a dim ond 6 o'r rheiny sy'n gofnodion ar ôl 2000. Dim ond 3 o boblogaethau *G. densiflora* y gwyddys eu bod yn dal i fodoli. • Ceir poblogaethau bychain yn Nhwyni Talacharn a Thywyn ac o bosib ar un safle mewndirol. • **Tueddiadau:** Yn prinhau'n gyson. • **Bygythiadau:** Mae'n debyg nad yw'r rhywogaeth o dan fygythiad yn ei safleoedd ar dwyni'r arfordir, ond	• Monitro'r holl safleoedd yn rheolaidd ond safleoedd mewndirol yn enwedig. Ychydig o'r rheiny sydd wedi cael eu monitro ers arolwg Cam 1 CCGC ar ddiwedd y 1980au. • Ceisio gwarchod safleoedd mewndirol mewn cydweithrediad â thirfeddianwyr. • Parhau i reoli safleoedd arfordirol, gan gynnwys defnyddio mentrau cadwraeth fel Twyni Byw.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	mae'n debyg bod colli cynefinoedd glaswelltir mewndirol yn fygythiad difrifol. Mae llygredd gwasgaredig yn yr aer a dŵr daear yn debygol o fod yn fygythiadau i'r rhywogaeth hon.	
Gymnadenia borealis tegeirian pêr gogleddol 	• **Cynefin cysylltiedig:** Glaswelltir asid llaith a rhos. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru -** Diffyg Data (Heb fod dan fygythiad ym Mhrydain) Mae'r rhywogaeth ehangach wedi'i chofnodi o 23 tetrad yn Sir Gaerfyrddin, a dim ond 6 o'r rheiny sy'n gofnodion ar ôl 2000. Dim ond 1 boblogaeth *G. borealis* y gwyddys ei bod yn dal i fodoli. • *Mae'n debyg* mai'r rhywogaeth hon yw'r rhan fwyaf o rywogaethau *Gymnadenia* mewndirol. • **Tueddiadau:** Yn prinhau'n gyson. • **Bygythiadau:** Mae'n debyg bod colli cynefinoedd glaswelltir mewndirol yn fygythiad difrifol. Mae llygredd gwasgaredig yn yr aer a dŵr daear yn debygol o fod yn fygythiadau i'r rhywogaeth hon.	• Monitro'r holl safleoedd yn rheolaidd - ychydig o'r rheiny sydd wedi cael eu monitro ers arolwg Cam 1 CCGC ar ddiwedd y 1980au. • Ceisio gwarchod safleoedd mewn cydweithrediad â thirfeddianwyr.
Hypopitys monotropa subsp. *hypophegea* (*Monotropa hypopitys* subsp. *hypophegea*) cytwf 	• **Cynefin cysylltiedig:** planhigyn lluosflwydd saproffytig sy'n tyfu o hen ddail marw mewn coetiroedd cysgodol. • **Statws presennol (rhestr Data Coch Cymru):** Heb fod dan fygythiad (Mewn perygl ym Mhrydain) Wedi'i gofnodi ar 11 safle yn Sir Gaerfyrddin, gyda 5 o'r rheiny'n gofnodion ar ôl 2000, ond ymddengys mai ond darganfyddiad 2022 sy'n parhau i fodoli. Mae poblogaethau'n tueddu i fod yn ddarfodedig. cafodd y boblogaeth ddiwethaf ym Mharc Arfordirol y Mileniwm rhwng Pwll a Phorth Tywyn, ac yng Nghoedwig Pen-bre, a gynyddodd ac a ostyngodd yn naturiol dros gyfnod o tua 5-10 mlynedd, ei gweld ddiwethaf yn 2013. Darganfuwyd un coesyn yn blodeuo ar ymyl hen safle Grillo ym Mhorth Tywyn yn 2022. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau**: Darfodedig • **Bygythiadau:** Colli cynefin, ee oherwydd aflonyddwch a phrysgwydd yn cytrefu. Colli cynefin tir llwyd.	• Cynllun rheoli wedi'i ysgrifennu gan geidwad Parc Arfordirol y Mileniwm, yn cynnwys argymhellion rheoli. • Monitro safleoedd blaenorol yn rheolaidd bob blwyddyn. • Bydd angen monitro'r safle newydd ym Mhorth Tywyn yn agos gan ei fod ar safle tir llwyd sydd ar fin cael ei ailddatblygu. Mae angen sicrhau bod y datblygwr a'i ymgynghorwyr yn ymwybodol o'i bresenoldeb, hyd yn oed os ydynt wedi ymgynghori â Chanolfan Gwybodaeth Bioamrywiaeth Gorllewin Cymru, gan na fydd cofnod ohono wedi cyrraedd y Ganolfan eto.
Liparis loeselii var. *ovata* tegeirian y fign	• **Cynefin cysylltiedig:** Llac twyni olynol cynnar, gyda llystyfiant agored. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Mewn perygl difrifol (Mewn perygl ym Mhrydain) Rhywogaeth a Warchodir gan Ewrop Cyfarwyddeb Cynefinoedd y CE Atodiad IIb a IVb Confensiwn Bern Atodiad 1 Wedi'i warchod o dan Atodlen 8 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Yn frodorol o'r DU, ac wedi'i gofnodi ar 5 safle o leiaf yn y gorffennol yn Sir Gaerfyrddin - dim ond 1 safle sy'n bodoli o hyd. • **Tueddiadau**: Fe'i cofnodwyd ddiwethaf yn Sir Gaerfyrddin yn Nhwyni Talacharn yn 2002 ac yn Nhwyni Tywyn yn 1971. Erbyn c.2020, ystyriwyd bod *Liparis* wedi diflannu o Sir Gaerfyrddin, ond darganfuwyd chwe phlanhigyn ym mis Gorffennaf 2022, yn yr un lleoliad yn Nhwyni Talacharn ag y gwelwyd ef ddiwethaf yn 2002. Crafwyd ardaloedd newydd o dir yn Nhwyni Talacharn yn 2005, ac ardaloedd pellach y fwy diweddar wrth i gyfleoedd ddod i'r amlwg - mae'r	• Monitro safle 2022 a safleoedd blaenorol hysbys o leiaf unwaith y flwyddyn. • Parhau i reoli safleoedd gan gynnwys defnyddio mentrau cadwraeth fel prosiect Twyni Byw.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	rhain yn datblygu'n gynefin addas yn ôl pob golwg. Cafodd planhigion 2022 eu hailddarganfod o fewn 1-2m o gofnodion 2002, lle'r oedd gwaith wedi bod yn cael ei wneud i reoli'r twyni dros yr 20 mlynedd cynt. Fodd bynnag, nid yw ei gwmpas wedi ehangu o gwbl, hyd yn oed o fewn y llac twyni lle bo'n ymddangos, er gwaethaf yr holl ymdrechion rheoli yn gysylltiedig â'r planhigyn. • **Bygythiadau:** Colli cynefin llaciau twyni addas yn sgil olyniaeth wedi i'r pantiau sychu a chael eu gorchuddio â llystyfiant. Mae'n debygol bod llygredd gwasgaredig yn yr aer ymhlith y prif fygythiadau i'r rhywogaeth hon. Mae trafodaeth ar y gweill ynghylch a ddylid cyflwyno hadau Cynffig at safleoedd yn Sir Gaerfyrddin.	
Lycopodium clavatum cnwpfwsogl corn carw	• **Cynefin cysylltiedig:** Gweundir ucheldir asidig a brigiadau craig • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Heb ei fygwth (Heb ei fygwth ym Mhrydain) Cyfarwyddeb Cynefinoedd y CE Atodiad Vb Cofnodwyd o 21 tetrad yn Sir Gaerfyrddin yn y gorffennol, y mae tua 12 ohonynt wedi'u cofnodi ar ôl 2000. Yn Sir Gaerfyrddin, mae *L. clavatum* wedi'i gyfyngu'n bennaf i Fynydd Mallaen, gyda phoblogaethau bach ychwanegol wedi'u cofnodi yng Nghoedwig Brechfa (2014), Caeo (2001), Crychan (1980), Mynydd Du (2012, PCBB) ac un cofnod ym Maudsland (1987) a ddinistriwyd yn ddiweddarach yn sgil plannu coedwigoedd. • **Tueddiadau:** Er gwaetha'r bygythiadau gan ddefaid a gwaith coedwigaeth, ymddengys bod y rhywogaeth yn dal ei thir, yn enwedig ar Fynydd Mallaen a Mynydd Du. • **Bygythiadau:** Mae'r holl boblogaethau'n fregus i ddefaid sy'n pori/sathru arnynt, yn enwedig y rhai ar Fynydd Mallaen sy'n tueddu i fod yn blanhigion unigol neu mewn casgliadau bach, â gwreiddiau llac, y mae'n hawdd i ddefaid eu tynnu o'u lle wrth sathru arnynt. • Fodd bynnag, ymddengys eu bod yn gwneud yn well ar Fynydd Mallaen gan ei bod hi'n ymddangos bod llai o ddefaid yno.	• Mae angen gwneud mwy o waith cofnodi a monitro. • Sicrhau bod dwyster pori defaid ar lefel briodol. • Hysbysu gweithwyr coedwigaeth am leoliad poblogaethau, a gofyn am gael osgoi'r lleoliadau hyn.
Melittis melissophyllum y wenynog 	• **Cynefin cysylltiedig:** Llysieuyn lluosflwydd ag arogl cryf ar goetiroedd, ffiniau coedwigoedd a chloddiau gwrychoedd. • **Statws presennol (rhestr Data Coch Cymru):** Mewn perygl (Bregus ym Mhrydain) Poblogaethau bach iawn neu blanhigion unigol wedi'u cofnodi ar 6 safle yn Sir Gaerfyrddin yn y gorffennol - dim ond 1 safle sy'n dal i fodoli. Mae'r unig safle yn Sir Gaerfyrddin ar glawdd ymyl ffordd yn Nyffryn Cych, heb unrhyw warchodaeth arno. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Mae'n debyg bod y boblogaeth yn parhau i fod fwy neu lai'n sefydlog. • **Bygythiadau:** Mae'r planhigion yn fregus iawn yn wyneb rheolaeth amhriodol ar gloddiau ffordd (ee, torri'r clawdd yn rhy fyr) neu leihau gorchudd y coed.	• Mae angen monitro'r safle'n rheolaidd a hysbysu'r tirfeddiannwr ynghylch cyflwr y planhigion.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
Mentha pulegium brymlys 	• **Cynefin cysylltiedig:** Poblogaethau brodorol: glaswelltir llaith heb ei wella sy'n cael ei bori. • **Statws presennol** **Rhestr Data Coch Cymru -**Poblogaethau Brodorol yn unig: Mewn perygl difrifol (Mewn perygl ym Mhrydain) Wedi'i gofnodi ar 12 safle yn Sir Gaerfyrddin yn y gorffennol, 5 ohonynt ar ôl 2000. Nid oes unrhyw boblogaethau brodorol wedi'u cofnodi yn Sir Gaerfyrddin ers y rhai ar 'dir pori gwyddau' ym Mrynaman yn y 1940au. Cofnodion o blanhigion achlysurol neu blanhigion a gyflwynwyd drwy gymysgedd o hadau adfer yw'r holl gofnodion diweddar, ac maent o'r math unionsyth anfrodorol, nad yw'n denu'r un statws o ran cadwraeth. Mae poblogaethau anfrodorol wedi'u cofnodi ym masleoedd afonydd (Tywi), ar dir cloddio brig wedi'i adfer (y Tymbl, y Garnant) ac ar safleoedd datblygu wedi'u hail-lunio a'u cywasgu, nad ydynt yn draenio'n dda (ee, Dafen). • **Tueddiadau:** Yn tueddu i fod yn achlysurol neu i ostwng yn gyffredinol lle bu'n helaeth yn y gorffennol (y Tymbl, Dafen) • **Bygythiadau:** Llystyfiant bras a phrysgwydd yn cytrefu ar dir agored, prin ei lystyfiant (y Tymbl); adeiladu dros safleoedd datblygu (Dafen).	• Monitro arbenigol ar safleoedd hysbys.
Oenanthe fistulosa cegiden bibellaidd 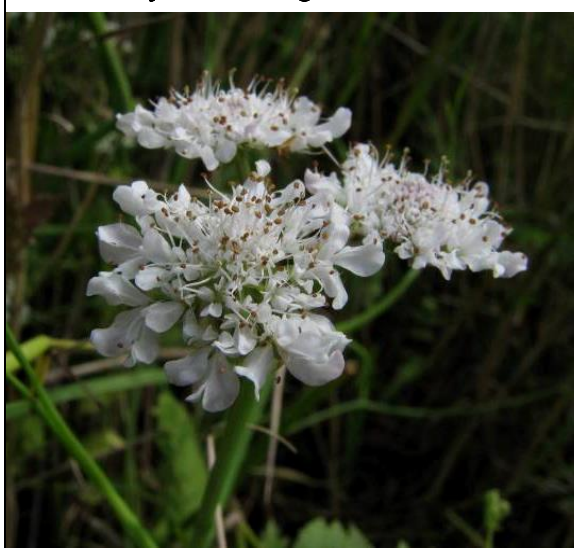	• **Cynefin cysylltiedig:** planhigyn lluosflwydd o gynefinoedd llaith neu wlyb, fel arfer mewn ardaloedd lle ceir llifogydd yn y gaeaf. • **Statws presennol (rhestr Data Coch Cymru):** Pryder lleiaf (Bregus ym Mhrydain) Wedi'i gofnodi ar 8 safle yn Sir Gaerfyrddin, dim ond 5 cofnod ar ôl 2000. Yn Sir Gaerfyrddin ceir nifer o boblogaethau bach mewn corsydd ar wastadeddau'r arfordir, ee, ar ffendir helaeth Twyni Talacharn, cors Ffrwd, ardal isaf Dyffryn Tywi o dan Gaerfyrddin, a ger Taf a Chynin o dan Sanclêr. Ceir hen gofnodion o'r ddau gwm Gwendraeth, gan gynnwys poblogaeth fewndirol SoDdGA Ynys Uchaf, Porthyrhyd, nad yw wedi cael ei gweld ers 1986. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Yn prinhau ar y cyfan • **Bygythiadau:** Draenio. Prysgwydd yn tyfu dros safleoedd.	• Monitro poblogaethau hysbys yn rheolaidd. • Mae'r safle sy'n eiddo i'r Cyngor yn Sanclêr yn Warchodfa Natur Leol. • Mae angen monitro safle SoDdGA Ynys Uchaf ar fyrder
Platanthera bifolia tegeirian llydanwyrdd bach 	• **Cynefin cysylltiedig:** planhigyn lluosflwydd o borfeydd grugog, dolydd ffen, glaswelltir, prysgwydd agored, ymylon a rhodfeydd coetirol, ac ar rostir. • **Statws presennol (rhestr Data Coch Cymru):** Pryder lleiaf (Bregus ym Mhrydain) Wedi'i gofnodi ar 23 safle yn Sir Gaerfyrddin, dim ond 5 ar ôl 2000. Mae'r prif boblogaethau yn SoDdGA Twyni Whitehill, gwarchodfa natur SoDdGA Cae Blaen Dyffryn a SoDdGA Pen-y-Graig Goch. Mae'r ddau safle cyntaf yn cynnwys cannoedd o blanhigion. Fwy na thebyg mae'r poblogaethau'n gwneud yn iawn er bod y niferoedd yn codi a gostwng yn naturiol o flwyddyn i flwyddyn. Ceir tua 16 o boblogaethau llai yn y sir ond ni welwyd y rhan fwyaf ohonynt ers y 1980au neu ddechrau'r 1990au. • **Tueddiadau:** Mae'n ymddangos fel pe bai'n prinhau, ond mae angen ymdrechu ar y cyd i wneud gwaith monitro er mwyn canfod pa boblogaethau a	• Parhau i arolygu/monitro - amlygu drwy Grŵp Dolydd Sir Gaerfyrddin • Ceisio cadw safleoedd sy'n bodoli mewn cydweithrediad â thirfeddianwyr.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	allai fodoli o hyd. • **Bygythiadau:** Colli cynefin addas Esgeuluso safleoedd gan ganiatáu i brysgwydd dyfu drostynt. Mae llygredd gwasgaredig yn yr aer ac, o bosib, llygredd gwasgaredig mewn dŵr daear yn fygythiadau mawr i'r rhywogaeth hon.	
Salsola kali subsp. *kali* helys pigog 	• **Cynefin cysylltiedig:** Yr Arfordir: yn cytrefu egin-dwyni yn fuan ar hyd traethlinau a blaenau twyni. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Pryder lleiaf (Bregus ym Mhrydain) Cofnodwyd o 33 tetrad yn Sir Gaerfyrddin, 15 wedi'u cofnodi ar ôl 2000. Yn aml ar hyd traethlinau a blaenau twyni holl systemau twyni'r sir, gan gynnwys Llansteffan, Glanyfferi, Porth Tywyn, Pwll, De Llanelli, a Phont Llwchwr. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Yn annhebygol o fod wedi newid yn sylweddol. • **Bygythiadau:** Glanhau'r traeth yn ormodol yn aflonyddu ar blanhigion.	• Mae angen monitro, yn arbennig ar hyd traethau Pentywyn a Chefn Sidan.
Scleranthus annuus dinodd unflwydd 	• **Cynefin cysylltiedig:** Byrhoedlog mewn swbstradau graeanog agored, wedi'u haflonyddu, gan gynnwys traciau a wynebau caled. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Pryder lleiaf (Mewn perygl ym Mhrydain. Wedi'i gofnodi ar 12 safle yn Sir Gaerfyrddin, dim ond 2 ar ôl 2000. Darganfuwyd poblogaeth fawr newydd ar drac mynediad deheuol safle yn Nhalacharn, ym mis Gorffennaf 2017, ac roedd yn dal yn bresennol yn 2022. Yn flaenorol cafwyd cofnodion o lwybr graeanog yn 2007 a chlawdd siâl ger trac fferm yn 1996 – PCBB. Nid oedd unrhyw arwydd o *S. annus* yn yr olaf yn 2008, er bod wyneb y trac yn dal i ymddangos yn addas. Mae'n debyg na ddaw poblogaethau eraill fyth i'r amlwg. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Mae'n debyg mai ychydig o newid a gafwyd yn ddiweddar. • **Bygythiadau:** Prysgwydd, mieri a llystyfiant bras yn cytrefu a'i fygu. Ailwynebu traciau wyneb graeanog/siâl a wynebau caled lle cafodd ei gofnodi yn y gorffennol. • Cynnydd yn y defnydd o draciau, a thraciau'n cael eu gorchuddio â mwd.	• Angen arolygu/monitro pellach. • Sicrhau bod tirfeddianwyr yn gwybod am bwysigrwydd y planhigion, a gofyn iddynt gynnal traciau mewn modd ystyriol.
Trollius europaeus cronnell	• **Cynefin cysylltiedig:** Glaswelltir gwlyb, glannau afonydd a chreigiau ar glan afon • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Pryder Lleiaf (Pryder Lleiaf ym Mhrydain). Wedi'i gofnodi ar 17 safle yn Sir Gaerfyrddin, dim ond	• Monitro'r holl boblogaethau diweddar ac ymweld â safleoedd o boblogaethau nas gwelwyd ers blynyddoedd lawer. • Ymchwilio i berchnogaeth poblogaeth Sawdde a cheisio cyllid grant i reoli'r coed llawr-geirios.

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
	4 ar ôl 2000. Heblaw am y nifer cymharol fawr o blanhigion sy'n tyfu ar lannau caregog yr afon ger Ceunant Sawdde (PCBB?), ymddengys mai dwy boblogaeth yn unig sy'n bodoli mwyach (yng ngogledd-ddwyrain y sir) a phoblogaethau o un neu ddau blanhigyn yw'r rhain. Cofnodwyd ddiwethaf yn 2015. • **Tueddiadau:** Yn prinhau, fwy na thebyg yn achos poblogaeth dyffryn Sawdde hyd yn oed. • **Bygythiadau:** Mae'r gostyngiad difrifol yn y poblogaethau o *Trollius* yn deillio'n bennaf o wella porfeydd, lle'r oedd y planhigion yn arfer tyfu, i ddibenion amaeth. • Mae planhigion Sawdde dan fygythiad ar hyn o bryd gan fod coed llawr-geirios yn bwrw eu cysgod drostynt, ac mae angen cyfeirio ymdrechion cadwraeth tuag at dorri'r bygythiad hwn yn ôl. PCBB?	PCBB??
Rhywogaethau Adran 7 a gofnodwyd yn flaenorol yn y sir ond sydd bellach o bosib wedi diflannu ohoni		
Matthiola sinuate murwyll tewbannog 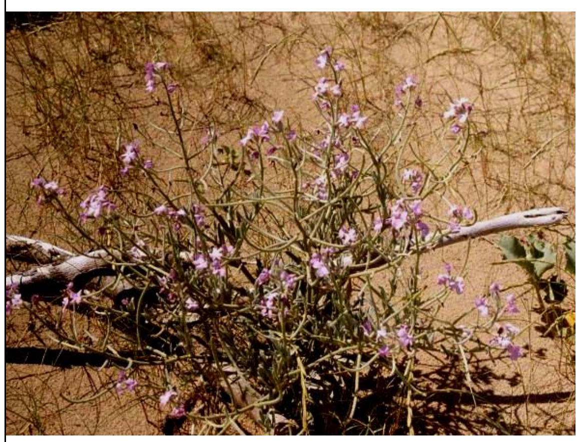	• **Cynefin cysylltiedig:** Yr Arfordir: Planhigyn lluosflwydd byrhoedlog neu eilflwydd sy'n tyfu ar dwyni tywod a chlogwyni'r môr. • **Statws presennol:** **Rhestr Data Coch Cymru** - Pryder Lleiaf (Bregus ym Mhrydain). Adran 7 Wedi'u cofnodi ar 2 safle yn Sir Gaerfyrddin, a chredir eu bod wedi diflannu o'r safleoedd hynny bellach. Cafwyd hyd i'r holl blanhigion yn Sir Gaerfyrddin ar dwyni olynol cynnar ac egin-dwyni ar hyd traethlin Twyni Pentywyn a Thrwyn Ginst. Darganfuwyd un planhigyn newydd i Sir Gaerfyrddin yn Nhrwyn Ginst yn 2006, ond ni chynhyrchwyd unrhyw epil, ac fe gafwyd hyd i amryw o blanhigion ar hyd blaenau twyni Traeth Pentywyn yn 2007. Ni pharhaodd y boblogaeth hon ychwaith. • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Wedi diflannu ar hyn o bryd, ond gallai'r rhywogaeth ei hymsefydlu ei hun unwaith eto am gyfnodau byr yn y dyfodol. • **Bygythiadau:** Os bydd planhigion yn ymsefydlu, byddant yn agored iawn i gael eu difrodi neu eu dinistrio gan ddefnyddwyr y traethau.	• Mae angen gwaith monitro arbenigol ar hyd Traethau Pentywyn hyd at Drwyn Ginst.
Dactylorhiza viridis (*Coeloglossum viride*) tegeirian y broga 	• **Cynefin cysylltiedig:** Glaswelltir tyweirch byr a llaciau twyni ar yr arfordir; glaswelltir cyfoethog neu asid dros bridd tenau yn fewndirol. • **Statws presennol:** Rhestr Data Coch Cymru - Mewn perygl (Bregus ym Mhrydain) Fe'i cofnodwyd ar 4 safle yn Sir Gaerfyrddin, a'i weld ddiwethaf yn y sir yn Nhwyni Talacharn tua 2002, yn fewndirol ger Cwmduad (1996), ger Abergorlech (1987, heb ei ail-ganfod yn 1999) ac ar Fynydd Myddfai (1905). • Mae gan GFGC hadau ar gyfer eu Banc Hadau. • **Tueddiadau:** Yn prinhau'n gyflym • **Bygythiadau:** Wedi diflannu o Sir Gaerfyrddin. • Colli cynefin addas • Prysgwydd yn tyfu dros safleoedd. • Mae llygredd gwasgaredig yn yr aer ac, o bosib, llygredd gwasgaredig mewn dŵr daear yn fygythiadau mawr i'r rhywogaeth hon.	• Monitro pob safle lle cafodd ei gofnodi yn y gorffennol. • Ceisio rheoli safleoedd mewndirol yn briodol mewn cydweithrediad â thirfeddianwyr. • Parhau i reoli safleoedd arfordirol gan gynnwys defnyddio mentrau cadwraeth fel Twyni Byw.
RHYWOGAETHAU ADRAN 7 NAD OES COFNODION DIWEDDAR OHONYNT OND A ALLAI FOD YN BRESENNOL ER HYNNY		
Dactylorhiza viridis tegeirian y broga	• Gwelwyd ddiwethaf yn y sir yn Nhwyni Talacharn tua 2002	

Rhywogaethau	Trosolwg o Sir Gaerfyrddin	Camau â Blaenoriaeth a Nodwyd
Juniperus communis subsp. *communis* merywen gyffredin	• Fe'i gwelwyd ddiwethaf yn y gwyllt yn Sir Gaerfyrddin yn 1972.	
Galeopsis segetum penboeth yr ŷd	• Chwynnyn unflwydd ar dir âr a thir diffaith • Dim ond un cofnod yn Sir Gaerfyrddin yn 1912.	
Galeopsis speciosa y benboeth amryliw	• Chwynnyn unflwydd ar dir amaethyddol, ymylol a gwastraff. • Tri chofnod yn Sir Gaerfyrddin, y mwyaf diweddar yn 1952, ond mae'n ddigon posib y gallai gael ei gofnodi eto.	
Galeopsis angustifolia y benboeth gulddail	• Unflwydd ar dir âr, llefydd gwastraff a thir agored ar swbstradau calchaidd. • Chwe chofnod yn Sir Gaerfyrddin, ond dim un cofnod ers 1963.	
	Partneriaeth Natur SIR GÂR • CARMARTHENSHIRE Nature Partnership	